ZENDEGI-SALAM
زندگی سلام
ضمیمه روزنامه خراسان
شنبه • ۱۲ آبان ۱۳۹۷
۲۴ صفر ۱۴۴۰ • ۳ نوامبر ۲۰۱۸
شماره ۱۹۹۵۴
۱۱۷۷

گفت‌وگوهایی درباره «حذف مشق شب» و باید و نبایدهایش، به‌همراه بررسی تجربه دیگر کشورها

پایانی بر کابوس مشق شب؟

الهه توانا، مهین ساعدی | روزنامه‌نگار

پرونده

شهریور ماه امسال «رضوان حکیم‌زاده»، معاون آموزش ابتدایی وزارت آموزش‌وپرورش، از طرح حذف مشق شب برای دانش‌آموزان اول تا سوم ابتدایی خبر داد. این خبر بیشتر خوشایند ما بزرگ ترها بود تا بچه‌های هنوز مدرسه نرفته و بیگانه با هیولای تکلیف نوشتن؛ ما که سال‌ها روی دفتر و کتاب خم شدیم و برگه‌های سفید را ماشین‌وار سیاه کردیم و کابوس مشق دیدیم و به‌خاطر چند خطِ جاافتاده تنبیه شدیم، از این که نسل جدید مجبور به تکرارِ چنان تجربه‌ای نیست، خوشحال شدیم. هدف از چنین طرحی، جایگزینی مهارت‌آموزی به‌جای رونویسی بیان شده‌بود. خبرگزاری‌ها به نقل از معاون وزیر نوشتند: «ما در دوره ابتدایی تصمیم گرفتیم برای تغییر فضای کلاس از حافظه‌پروری به سمت مهارت‌محوری در کلاس‌هایی که امکانش وجود دارد تکالیف مهارت‌محور را جایگزین مشق شب کنیم. قرار است در مرحله اول در مدارسی که تراکم بین ۱۶ تا ۲۵ نفر دارند به‌جای رونویسی در منزل و تکرار و تمرین، این کار را در مدرسه انجام دهند و خارج از مدرسه فعالیت عملی که برای زندگی‌شان ضروری است، انجام بدهند. ما تلاش می‌کنیم زمینه‌های این کار یعنی مهارت‌های پایه از جمله مسئولیت‌پذیری، مدیریت زمان، تصمیم‌گیری و حل مسئله را فراهم کنیم. این مهارت‌های پایه در دوره ابتدایی قابل ارائه هستند». در این پرونده می‌خواهیم بدانیم حالا که دو ماهی از اعلام طرح حذف مشق شب می‌گذرد، این طرح در چه مرحله‌ای قرار دارد. با یک روان‌شناس درباره مزایا و معایب مشق ننوشتن صحبت کرده‌ایم و نیم‌نگاهی هم داریم به عمل مشقت‌بار مشق نوشتن در دنیا. (منبع خبر: ایسنا)

مصاحبه نا تمام با معاون آموزش ابتدایی وزارت آموزش‌وپرورش برای سردرآوردن از تمام جزئیات طرح

مدارس به اجرای طرح حذف مشق شب موظف شده‌اند

با خانم «رضوان حکیم‌زاده» تماس گرفتیم تا از جزئیات طرح حذف مشق شب، باخبر شویم. ایشان در پاسخ به این سوال که طرح الان در چه مرحله‌ای است، می‌گوید: «کلیاتش به مدارس ابلاغ و اجرای آن برای پایه‌های اول تا سوم با تراکم ۱۶ تا ۲۵ نفر الزامی شده‌است. جزئیات طرح شامل دستورالعمل، شیوه‌نامه، بسته‌های پیشنهادی و نمونه‌ها [نمونه تکالیف جایگزین مشق شب] آماده ارسال است که به‌زودی برای مدارس فرستاده می‌شود. البته بخشی از چگونگی اجراهم به خلاقیت معلم‌ها واگذار شده‌است». او درباره دلیل انتخاب تراکم ۱۶ تا ۲۵ نفری کلاس‌ها توضیح می‌دهد: «این تعداد جمعیت بر این اساس انتخاب شده‌است که معلم فرصت و امکان نظارت بر انجام تکالیف دانش‌آموزان، داخل کلاس داشته‌باشد. طرح در کلاس‌های با جمعیت کمتر از ۱۶ نفر هم اگر تک‌پایه باشند، قابل اجراست». می‌خواهم بدانم طرح حذف مشق شب، چه سرنوشتی خواهدداشت. معاون وزیر می‌گوید: «براساس بازخوردهایی که در طول سال تحصیلی دریافت می‌کنیم، درباره بقیه مقاطع و کلاس‌های با تراکم کمتر و بیشتر، تصمیم‌گیری خواهیم کرد». ما سوالات دیگری هم درباره طرح حذف مشق شب داشتیم، اما خانم حکیم‌زاده معتقد بودند که در مصاحبه تلفنی، بیشتر از یکی دو سوال نباید پرسیده‌شود. این شد که این سوالات، بی‌جواب ماند: برای محتوای کتاب‌های درسی که عموما مبتنی بر تکلیف در خانه هستند، چه تدبیری اندیشیده شده‌است؟ در توضیحات طرح‌آمده که بچه‌ها قرار است زمانی را که در خانه هستند، به مهارت‌آموزی بگذرانند اما مشخص نشده ارزیابی این مهارت‌ها بر چه اساسی و به چه صورتی خواهدبود؟ بخشی از اجرای طرح به گفته معاون وزیر، به خلاقیت معلم‌ها واگذار شده‌است؛ معلم‌ها چقدر برای این تکلیف آماده هستند؟ برای تطبیق دانش و شیوه تدریس آن‌ها با روش جدید آموزشی، چه برنامه‌هایی پیش‌بینی شده‌است؟ چه تضمین و تدبیری وجود دارد که طرح، سلیقه‌ای اجرا نشود؟ والدین برای همراهی با شیوه جدید، اقناع و توجیه شده‌اند؟

[...]

این طرح برای پایه‌های اول تا سوم دبستان با تراکم ۱۶ تا ۲۵ نفر دانش آموز الزامی شده‌است. این تعداد جمعیت بر این اساس انتخاب شده که معلم فرصت و امکان نظارت بر انجام تکالیف دانش آموزان در کلاس را داشته‌باشد

یک روان‌شناس از باید و نبایدهای حذف مشق شب می‌گوید

ضرورت آمادگی معلم‌ها و والدین

«نگار فیض‌آبادی»، کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، معتقد است حذف کردن تکلیف از برنامه آموزشی، جزئیات مهمی دارد که در طرح پیشنهادی، اشاره مشخصی به آن‌ها نشده‌است.

همه ما در طول سال‌های تحصیل‌مان کلی نوشته و خوانده و حفظ کرده‌ایم اما اگر کسی از ما سوالی کند، بعید است بتوانیم جواب درستی بدهیم. اشکال کار کجاست؟

یادگیری سطوحی دارد، براساس این سطوح مشخص می‌شود که اطلاعات در کدام قسمت از مغزمان می‌نشیند. مرحله اول، همان به یادسپردن است که شما به آن اشاره کردید. مراحل بعدی شامل فهمیدن، به‌کار بستن، تحلیل، نقد و ارزیابی و ترکیب اطلاعات و خلق کردن است. ما چیزهایی را که در مدرسه آموخته‌ایم به یاد نمی‌آوریم چون هیچ‌وقت متوجه نشدیم بین آن اطلاعات و زندگی روزمره‌مان چه ارتباطی وجود دارد. هنوز برای‌مان سوال است که مثلا کاربرد ب.م.م و ک.م.م در زندگی چیست. اشکال در این است که آموزش به روش خلاقانه صورت نگرفته و در سطح اول، یعنی به یادسپردن، متوقف شده‌است.

با این اوصاف، حذف مشق شب خبر خوشحال‌کننده‌ای است؟

بچه‌ها باید بتوانند با دست‌شان کار کنند، مهارت‌های ظریف را یاد بگیرند و در آن‌ها متبحر شوند؛ از این حیث، مداد دست گرفتن برای یک بچه ۶-۷ ساله و نوشتن، ضروری است. هماهنگی چشم و دست، مهارت دیگری است که از این طریق تقویت می‌شود. فایده دیگر مشق نوشتن برای بچه‌ها این است که خیلی اوقات، اختلالات یادگیری براساس نوشتن تشخیص داده می‌شوند. اما این همه ماجرا نیست؛ گِل‌بازی و کار کردن با سایر اجسام ظریف هم می‌تواند مهارت‌های دست‌ورزی بچه‌ها را تقویت کند. نکته مهم این که طرح حذف مشق شب، قرار است دقیقا چه کار کند؛ بین این‌ها تعادل برقرار خواهد کرد یا از آن طرف بام می‌افتیم؟ آیا نمی‌خواهیم با این طرح، ته کابوس‌های خودمان از مشق نوشتن، نقطه بگذاریم تا نسل جدید آن‌ها را تجربه نکند؟

کلیاتی درباره این طرح گفته شده اما از جزئیاتش مطلع نیستیم.

همین‌طور است. باید مشخص شود دقیقا چه چیزی، جایگزین مشق شب خواهدشد. طرح باید شفاف و قابل اجرا باشد. یک‌سری عبارات مبهم شامل «پیش‌بینی می‌شود»، «در دست بررسی است» و «انتظار داریم»، چیزی را مشخص نمی‌کند. فرایند اقناع که والدین، معلم‌ها و بچه‌ها را دربرمی‌گیرد، چطور اتفاق می‌افتد؟ والدین نباید سردرگم شوند و گرنه با این نگرانی دست‌وپنجه نرم خواهند کرد که مبادا بچه‌های‌شان، موش‌آزمایشگاهی فرض شده‌باشند؛ همچنین این ترس وجود دارد که اگر این طرح به سرانجام نرسد، تکلیف بچه‌ها چه می‌شود. عدالت آموزشی چطور محقق خواهدشد؟ غیر از مدرسه‌های غیرانتفاعی با جمعیت مناسب، کلاس‌های پرجمعیت و بی‌امکاناتی هم وجود دارند؛ آن‌ها کجای این قضیه هستند؟

و اصلا سیستم آموزشی ما چقدر برای چنین اتفاقی آماده است؟

بله. معلم‌ها تا وقتی از درآمد و شرایط زندگی‌شان راضی نباشند نمی‌شود از آن‌ها انتظار داشت به‌عنوان حلقه واسط بین نظام آموزشی و دانش‌آموزان، نقش‌شان را درست ایفا کنند. در طرح مشق شب، از واژه مهارت‌آموزی صحبت شده‌است. سازمان بهداشت جهانی هم اتفاقا چندسالی است روی آموزش مهارت‌های ده‌گانه زندگی شامل خودآگاهی، همدلی، تصمیم‌گیری، تفکر خلاق و مدیریت خشم تأکید دارد. نکته مهم این است که معلم‌هایی می‌توانند مهارت‌های ضروری را به بچه‌ها آموزش بدهند که خودشان آن‌ها را یاد گرفته باشند.

علم روان‌شناسی درباره تکلیف اصولی چه نظری دارد؟

تکلیف باید مقداری چالش‌برانگیز باشد؛ به این معنا که کمی از سطح توانایی دانش‌آموز بالاتر باشد و با کمی تلاش از پس آن بربیاید. به‌طور کلی تکلیف باید نه آن‌قدر ساده باشد که دانش‌آموز را خسته کند و نه آن‌قدر سخت که باعث ناامیدی و بی‌انگیزگی بشود و درنهایت او را به این نتیجه برساند که به‌درد بخور و توانمند نیست. طبق پژوهشی که به‌نظرم خود آموزش‌وپرورش انجام داده، زمان مناسب برای مشق نوشتن بچه‌های کلاس اول ۱۰ دقیقه، کلاس دوم ۲۰ دقیقه و کلاس سوم ۳۰ دقیقه در نظر گرفته شده‌است. تفاوت‌های فردی هم در تکلیف دادن به بچه‌ها باید در نظر گرفته‌شود؛ ممکن است بچه‌ای با نوشتن راحت باشد و دیگری از این کار خوشش نیاید.

برداشت من از صحبت‌های شما این است که حرف زدن از مشق دانش‌آموزان بدون در نظر گرفتن تکلیف معلم‌ها و مدارس، چیزی کم دارد.

بله و حتی دیگرانی غیر از معلم و کلاس درس. ببینید مثلا وزیر آموزش‌وپرورش اعلام می‌کند که وزن کیف بچه‌ها نباید بیشتر از ۹ درصد وزن خودشان باشد تا از خستگی عضلانی و انحراف ستون فقرات جلوگیری شود؛ از آن طرف آگهی‌های تلویزیونی مدام روی کتاب‌های کمک‌درسی مانور می‌دهند. این هماهنگی باید به‌وجود بیاید، طرح حذف مشق شب باید برای این کتاب‌ها هم فکری کرده‌باشد.

«مشق شب» در کشورهای دیگر دنیا چگونه است؟

حدود ۱۲۰ سال از زمانی که «روبرت نویلیس» معلم سخت‌گیر ایتالیایی «مشق شب» را به‌عنوان تنبیه معرفی و استفاده کرد، می‌گذرد و حالا بعد از گذشت سال‌ها نظرات مختلفی درباره وجود و ماهیت آن ابراز می‌شود. «مشقِ شب» نه فقط در ایران بلکه در جوامع متعدد محلِ بحث است و هنوز بر چگونگی و میزان آن، اجماع نظری وجود ندارد؛ بعضی کشورها به‌سنت دیرین مشق زیاد گفتن پایبند هستند و بعضی دیگر، باور دارند تکلیف دادن به بچه‌ها اصولی دارد.

سنگاپور | روزانه ۳ ساعت مشق

دانش‌آموزان دبستانی «سنگاپور» روزی سه ساعت بعد از مدرسه مشغول نوشتن مشق شب هستند. «جیسون تان»، متخصص آموزش و پرورش در سازمان آموزش و پرورش «سنگاپور» می‌گوید: «انجام روزانه سه ساعت مشق شب در شرایطی که دانش‌آموزان دبستانی بیش از ۵ ساعت را در مدرسه می‌گذرانند، منطقی به نظر نمی‌آید». والدین سنگاپوری هم معتقدند که میزان زیاد مشق شب، زندگی‌های خانوادگی را تحت‌تأثیر قرار داده و موجب ایجاد اختلالات فراوانی در خانواده‌ها شده‌است.

هنگ‌کنگ | صاحب بیشترین مشق شب در جهان

تا حدود دو سال پیش سیستم آموزشی روسیه به دادن میزان زیاد مشق شب به دانش‌آموزان در صدر فهرست جهانی بود اما امروزه دانش‌آموزان «هنگ کنگ» به‌عنوان محصلانی که بیشترین میزان از مشق شب را در میان دانش‌آموزان جهان دارند، شناخته می‌شوند. والدین هنگ کنگی به‌میزان زیاد مشق شب فرزندان‌شان معترض هستند و می‌گویند: میزان تکالیف کودکان ابتدایی در خانه به‌قدری زیاد است که زندگی خانوادگی‌شان را تحت تأثیر قرار داده‌است.

کانادا | مشق شب به تناسب نیازهای هر دانش‌آموز

سیستم آموزشی «کانادا» باور دارد، مشق شب کودکان دبستانی و تمام دانش‌آموزانی که در پایه تحصیلی یک تا شش تحصیل می‌کنند، باید متفاوت با بقیه پایه‌های تحصیلی باشد و آن‌ها باید به فراخور نیازهای آموزشی‌شان مشق شب دریافت کنند. درواقع تکالیف باید متناسب با نیازهای هر کودک باشد. پایه‌های دبستان باید تکلیف را به صورت خواندن شعر، بازی کردن و فعالیت‌های تعاملی مانند ساختن کاردستی و... دریافت کنند؛ همچنین دانش‌آموزان باید این فعالیت‌ها را در مدرسه و در کنار دوستان‌شان انجام بدهند.

آمریکا | ۱۰ دقیقه مشق استاندارد

سازمان آموزش و پرورش «آمریکا» باور دارد تنها ۱۰ دقیقه مشق شب برای دانش‌آموزان پایه‌های ابتدایی کافی است که البته هنوز برخی معلمان، از این استاندارد پیروی نمی‌کنند. محققان می‌گویند: میزان تکالیفی که معلمان برای دانش‌آموزان آمریکایی در نظر گرفته‌اند، مناسب و حتی پایین‌تر از حد معمول است اما والدین به این موضوع معترض هستند؛ آن‌ها باور دارند با توجه به این که فرزندان‌شان در تمام ساعات مدرسه فعال و در حال آموزش هستند و تمام اوقات خود را به پیاده کردن آن چه یاد گرفته‌اند، می‌پردازند، مشق شب می‌تواند سلامتی آن‌ها را به خطر بیندازد و علاوه بر این، موجب ایجاد احساس منفی در آن‌ها به مدرسه و آموزش سواد شود.

ژاپن | کودکان مشق شب ندارند!

کارشناسان آموزشی «ژاپن» باور دارند که دانش‌آموزان دبستانی هیچ نیازی به نوشتن مشق شب ندارند؛ آموزش‌های سر کلاس باید در همان کلاس و محیط مدرسه برای کودکان بازگو شود و آن‌ها تکلیف در خانه را به شکل دیگری در همان ساعات مدرسه به همراه دوستان‌شان انجام دهند. کارشناسان آموزشی «ژاپن» باور دارند مشق شب در پایه‌های بالاتر با موفقیت تحصیلی ارتباط مستقیم دارد و قطعا منجر به کسب نتایج بهتر تحصیلی می‌شود اما این موضوع راجع به دانش‌آموزان دبستانی صدق نمی‌کند و موجب عملکرد منفی آن‌ها خواهد شد. کودکان ژاپنی تا کلاس سوم دبستان تنها ۱۰ دقیقه مشق شب دارند که آن را هم به کمک معلمان و مربیان در محیط مدرسه انجام می‌دهند.

منابع: روزنامه، فارس